

Микола КРАЙНИК

З ІСТОРІЇ ЧИТАЛЬНІ “ПРОСВІТИ” В СЕЛІ СОЛУКОВІ ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ СПОГАД

У спогадах одного з чільних учасників націоналістичного підпілля 50–80-х рр. ХХ ст., поданих до друку Ю. Зайцевим, простежено діяльність читальні “Просвіти” в с. Солукові на Івано-Франківщині, заснованої у 1930-х рр., зокрема функціонування церковно-просвітянського хору, драматичного гуртка, пропаганду здорового способу життя, аж до її закриття радянською владою.

Ключові слова: читальня с. Солуків на Івано-Франківщині, “Просвіта”.

У Солукові осередок “Просвіти” діяв уже перед Першою світовою війною. Ініціатором його заснування був священник Петро Чекалюк, який помер і похоронений на сільському цвинтарі. Після Першої світової війни в період польської окупації читальню “Просвіти” відновлено.

У 20–30-х роках ХХ ст. почала зростати національна свідомість населення Західної України. Село Солуків не було винятком. Його мешканці часто збиралися в неділі чи свята. Тут були колишні вояки Української Галицької Армії, такі як: Василь Дирів, Йосип Клевета, Василь Зобнів, Микола Никифорович Крайник, Григорій Диндин, Микола Іванович Тригорський, січовий стрілець Вінтонів Степан, які ділилися спогадами про недавні бої за незалежність України.

Хлопці й підлітки не пропускали нагоди, щоб побути разом із старшими і послухати щось з історії. Різні питання порушувалися на таких зібраннях, особливо було цікаво, коли на них приходив хтось із сільської інтелігенції, якої, на жаль, в той час було негусто. На початку 30-х рр. була лише одна вчителька-українка на прізвище Білозор, яка вчила всіх сільських дітей в кількості 110 школярів від першого по четвертий клас. Її чоловік-пенсіонер безплатно вчив дітей української пісні, історії України і багато іншого корисного. Але польським прислужникам із наших селян це не сподобалось, то вони стали доносити на Білозорів до староства, після чого вчителів-українців із села забрали, а прислали в село вчителями дві дівчини-польки. Це було у 1934 році.

Щоб підняти рівень духовності і національної свідомості селян, багато зусиль приклали священники Семен Шпіцер, Івахів, Михайло Гаврилюк, Іван Ганицький, у 1936 році – Андрій Бандера.

На початку 30-х років зареєстрували у польській адміністрації читальню “Просвіти” з приміщенням в одній кімнаті будинку Івана Марчука. Організував читальню і потім був її головою Йосиф Мельник. Трохи згодом читальня перебралась до Петра Степановича Пенгрини. А в 1937 р. читальню “Просвіти” прийняв до свого будинку Іван Федорович Клевета.

Що собою представляла читальня “Просвіти” в Солукові? Зібралися на збори свідоміші солуківські газди, на які прибув представник із Долини, а, може, ще й зі Львова, і вирішили створити осередок “Просвіти” з метою навчання і виховання односельчан. Приміщення для читальні не було, фінансово польська влада не допомагала. Складали членські внески, щоб закупити якусь літературу, передплатити пресу, закупити інвентар. У Солукові при читальні “Просвіти” діяло ще товариство “Сільський господар”. Активістами “Просвіти” у Солукові були: Федір Долішній і його син Василь, Микола Дмитрович Кудибин, Олекса Йосипович Пенгрин, Федір Степанович Пенгрин, Федір Семенович Базюк, Євстахій Йосипович Пенгрин, Степан Вінтонів, його син Михайло і дочка Анна, Марія і Василь Диндин, брати Микола, Михайло і Василь Вінтоніви, Петро Степанович Пенгрин і його брат Йосип, Григорій Олексійович Чиж, Йосип Павлович Василенко, Василь Зобнів, Яків Пенгрин, Іван Дмитрович Вінтонів, Василь Іванович Марчук і його сестра Магда, Марта Михайлівна Кудибин (Кузеляк), Софія Йосипівна Пенгрин (Клевета), сестри Марія і Софія Вінтонів, Микола Петрович Григорський, Михайло Роїв, Петро Корпан, Петро Кузеляк та інші.

Форми і види діяльності “Просвіти” були такі. Функціонував спільний церковний і просвітянський хор. Ним з 1922 по 1939 рік керував сільський дяк Гнат Данилович Сеньків. Діяв драматичний гурток, який часто ставив вистави у селі по великих стодолах і сільських хагах, а також в сусідніх селах. Пам’ятаю вистави, які відбувалися в період німецької окупації у колишній корчмі єврея Михлі. За вхід на ці вистави брали якісь гроші, які повертались на потреби читальні. Постійним керівником у драматичному гуртку впродовж 30–50-х років був Федір Семенович Базюк.

Як описав у своїх спогадах Микола Кудибин, який у 1937 р. закінчив при долинській “Просвіті” курси режисерства, під його режисурою ставили п’єси: “У сумерках віків” Антона Вартового, “Невольник і “Назар Стодоля” Т. Шевченка, “Невмірака”, “Турецькі старости”, “Іхав козак на війноньку” і багато інших.

Читальня “Просвіти” повела активну боротьбу проти алкоголю, нікотину, пропагувала здоровий і культурний спосіб життя. Влаштувалися спортивні змагання і туристичні походи. Організовувались фестини з нагоди роковин національної державності. На Зелені свята ходили походами на гору Ключ, на Скали Довбуша і т.д.

Паралельно з поширенням впливу “Просвіти” – легальної нерідко створювалися ланки підпільної Організації Українських Націоналістів (ОУН). Її активістами були Іван Дмитрович Вінтонів (станичний), Григорій Олексійович Чиж (підрайонний).

У 1930-х роках польська влада повсюдно в Західній Україні проводила каральні акції проти українства, які в першу чергу вдарили по “Просвіті”. У Солукові на Зелені свята у 1938 р. було поставлено вночі на цвинтарі вінок на могилу січового стрільця Миколи Пристая. На другий день священик Михайло Гаврилук відправив на тій могилі панахиду. 1 листопада 1938 р. в селі вивішено синьо-жовтий прапор. 23 травня 1939 р. в роковини смерті керівника ОУН Євгена Коновальця у селі знову вивішено синьо-жовтий прапор. Польські жандарми лютували. Заарештували Михайла Роїва і Миколу Кудибіна. Священика М. Гаврилюка перевели зі села на іншу парохію.

Але у жовтні 1939 р. з приходом на наші землі більшовицьких “визволителів” читальню “Просвіти” закрито, а її шість активістів заарештовано, з них мало хто повернувся. Одну сім’ю виселено.

Під час німецької окупації читальня “Просвіти” у селі відновила діяльність. Та знову були арешти і навіть розстріли активних просвітян – членів ОУН, були бої німців із загонами УПА. На базі кадрів “Просвіти” і ОУН кувалася Українська Повстанська Армія, яка повела збройну боротьбу проти всіх окупантів за Українську Самостійну Соборну Державу.

З відновленням улітку 1944 р. більшовицької влади читальня “Просвіти” остаточно перестала існувати. Бібліотеку читальні і все майно люди заховали в бункер, але в 1945 р. енкаведисти віднайшли цей склад і все спалили біля приміщення їхнього гарнізону на горі у Василя Івановича Вінтоніва.

Через 50 років, що минули з часу заборони “Просвіти”, 10 червня 1989 р. читальня “Просвіти” в селі знову ожила, тепер уже під вивіскою Товариства української мови ім. Т. Шевченка.

Самовіддана праця членів “Просвіти” – наших дідів і прадідів у важкі часи австро-угорської, польської, німецької і московсько-комуністичної окупації над збереженням української самобутності, української мови, української культури, української духовності варта пошани і наслідування.

24 січня 1999 року.

Mykola Krainyk. On the history of “Posvita” reading club in the village Solkiv of the Dolyna region. A Memoir

In the recollections of one of the leading members of the nationalistic underground of the 1950-80s, prepared for publication by Yuri Zaitsev, the activities of the reading club of “Prosvita” in the village Solkiv of the Ivano-Frankivsk region, which was founded in the 1930s, in particular the functioning of the choir at the church and “Prosvita”, drama circle, and the propagation of the healthy way of life, are traced.

Key words: *reading club of the village Solkiv of the Ivano-Frankivsk region, “Prosvita”.*

* Крайник Микола Михайлович, народився 20 квітня 1935 р. с. Солуків Долинського р-ну на Івано-Франківщині в селянській родині. З дитячих років контактував з підпіллям ОУН та УПА, 1951 р. утворив юнацьку підпільну організацію “Нескорені” (1951–1959). Після служби у війську (1955–1956) працював учителем історії і географії Солуківської семирічної школи, в 1958–1963 рр. – оператором Долинського нафтопромислу. Ініціатор і керівник таємної Української загальнонародної організації (УНФ-2, 1961–1991). Заочно закінчив історичний факультет Чернівецького університету (1967). З 1964 р. – член КПРС, директор середньої школи сільської молоді, вчитель денної. 1968–1969 рр. суміщав дві керівні посади – лідера підпільної організації і секретаря парторганізації колгоспу ім. Щорса. 1969 р. пересвідчився у стеженні за собою. 1971 р. виключений з КПРС, позбавлений педагогічної праці. Працював слюсарем-сантехніком, кочегаром, вантажником, машиністом холодильного обладнання. З 1974 р. активізував діяльність УНФ-2. 1978 р. працював на буровій в Туркменії. Заарештований 28.09.1979 р. Засуджений 21.08.1980 р. Івано-Франківським облсудом на 7 років таборів суворого режиму і 3 роки заслання. Вирок відбудув у концтаборі в Мордовії, заслання – в Магаданській обл. Звільнений 28.03.1987 р. Продовжив підпільну діяльність до здобуття Україною незалежності. Реабілітований 30.12.1991 р. Активно співпрацював з НРУ, УХДП, Братством ОУН–УПА, Спілкою політ’в’язнів, Спілкою офіцерів України, очолював козацьке товариство “Галицька Січ”. Помер 10.11.2008 р. Похований у Солукові.